

*“Закоханий у небо”
(до 90-річчя від дня
народження
Л. Ф. Бикова).*

*Тільки той народ, який
вшановує своїх героїв,
може стати великим
К. Рокосовський*

Леонід Биков - талановитий актор, улюбленець мільйонів глядачів. Встиг зробити так багато, і так багато не встиг... Він не отримав гідного офіційного визнання, але завоював серця вдячних шанувальників його акторського дарування.

Складна доля, оповита світлим серпанком смутку - не повернути, не виправити, не змінити ... Ми можемо тільки пам'ятати ...

Відомий актор, режисер і автор сценаріїв, заслужений і народний артист УРСР Леонід Федорович Биков народився 12 грудня 1928 року в невеликому селі Знам'янське Слов'янського району Донецької області. Життя майбутньому актору дали Федір Іванович і Зінаїда Панкратівна Бикови. Крім сина, в сім'ї була ще донька Луїза.

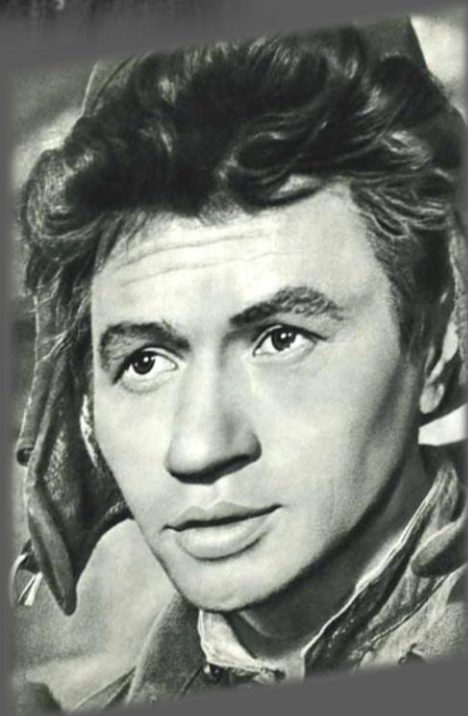

З самого дитинства Леонід Федорович був дитиною веселою і тямущою. В ранні роки він навіть не думав пов'язувати своє доросле життя з кінематографом. У дитини були інші плани на майбутнє. Під впливом переглянутих кінострічок про героїчних льотчиків хлопчик марив небом, як і багато підлітків на той час. Першою сходинкою на шляху до реалізації мрії Биков бачив вступ до льотного училища.

Зовнішні дані у Леоніда були не дуже: маленький зріст і обличчя вічного підлітка. Тому, коли в 1943 році в Барнаулі, куди їх сім'ю евакуювали відразу після початку війни, він з'явився до військкомату, сказав, що йому вже виповнилося вісімнадцять, і попросив відправити на фронт, його тут же викрили. "Рано тобі ще на фронт, салага, - заявив суворий військком. - Ти спочатку школу закінчи».

Однак свою мрію про льотну кар'єру наш герой все ж не залишив. У 1945 році, вже будучи в Ленінграді, він вступив до 2-ої спецшколи для льотчиків. Та через короткий час після зарахування хлопця до лав майбутніх учнів-пілотів закінчилася війна, тому льотну школу просто розформували. Биков встиг провчитися лише місяць. Після цих подій він вирішує більше не намагатися стати авіатором, а податися в артисти, хоча про свою мрію не забуває.

Однак і на акторському терені спочатку молодій людині довелося зіткнутися з труднощами. Спроба вступити в акторську школу у Києві в 1946 році завершується повним фіаско. Після провалу на вступних іспитах засмученому Бикову належало повернутися до рідної домівки. Усвідомлюючи, що в рідному селищі, швидше за все, доведеться зіткнутися з глузуванням однолітків, хлопець їде в Харків, де повторює спробу почати навчання акторської майстерності. Несподівано, в тому числі і для самого актора, спроба увінчалася успіхом. Незабаром після здачі іспитів він був зарахований на 1-й курс Харківського театрального інституту. З цього успіху починається низка везінь у долі актора.

Незабаром після початку навчання педагога довіряють грати Леоніду роль Павки Корчагіна. Спектакль ставився на сцені Харківського державного академічного театру імені Шевченка. Роль на головній сцені великого міста для студента-першокурсника була справжнім успіхом.

Після завершення навчання в інституті, у 1951 році, Биков прийнятий в труп Харківського академічного театру, на сцені якого грав протягом наступних 9 років. Паралельно з грою в театрі молодий актор починає зйомки в кіно. У 1952 році він зіграв свою першу роль. Майбутня зірка кінематографа, починав своє сходження до вершини слави з епізодичної ролі. Він зіграв звичайного сільського хлопця на ім'я Сашко у фільмі Віктора Івченка та Ісаака Шмарука “Судьба Марини”. На подив багатьох, знята картина виявилася досить успішною в прокаті. Початківець-актор, який зіграв епізодичну роль, добре запам'ятався не тільки глядачам, але і кінорежисерам. Наступні пропозиції ролей не змусили на себе довго чекати.

У 1954 році Олександр Івановський і Надія Кошеверова запропонували Бикову зіграти роль Петі Мокіна в картині «Укротительница тигров». У глядачів фільм мав дійсно великий успіх. Після виходу кінострічки на екрани ім'я Леоніда Бикова стало відоме практично всім громадянам.

Цікаво, що зйомками тільки в «Укротительнице тигров» робота актора на той час не обмежується. Паралельно він знімається в картині «Максим Перепелиця» на студії «Ленфільм». Друга кінострічка виявилася не такою успішною, як «Укротительница тигров», але для актора саме виконання ролі Максима Перепелиці стало тією роботою, яка відкрила двері у великий кінематограф. Створений на екрані образ допоміг Бикову завоювати любов публіки. Після зйомок в зазначених фільмах Леонід продовжує активно втілювати на екрані образи інших персонажів. Правда, досить часто ролі були схожими одна на одну. По суті, він грав тих же Максимів Перепелиць, тільки в меншому масштабі. Така ситуація актора не влаштовувала, він прагнув до творчого зростання. Знайомим Биков розповідав, що не збирається до нескінченності експлуатувати один вдалий образ, тому по можливості вибирав для себе ролі різнопланові.

Нарешті у 1959 році Бикову посміхнулась удача - режисери «Мосфільму» Семен Туманов і Георгій Щукін задумали зняти фільм «Альошчина любов», і на головну роль запросили саме Леоніда. Спочатку Леонід сильно сумнівався, чи варто братися за цю роль: «Ну який з мене Ромео?». Однак творці картини на ці його сумніви так і заявили: «Саме такий Ромео, як ви, нам і потрібен». Зрештою згода актора була отримана. Коли фільм «Альошчина любов» вийшов на екрани країни, Бикова у Харкові вже не було. Він остаточно порвав з театром і поїхав з дружиною й двома дітьми в Ленінград, у місто, яке, власне, і вивело його у великий кінематограф. Рішенню переїхати у це місто сприяло й те, що Бикову пообіцяли на «Ленфільмі» дати спробувати себе в кінорежисурі. У 1963 році він уже самотійно зняв комедію «Зайчик», в якій зіграв головну роль. І хоч у прокаті картина зайняла не найостанніше місце, критика його дружно лаяла. Керівництво «Ленфільму» до режисури його більше не допускало. А через рік він із сім'єю взагалі залишив Ленінград і переїхав до Києва. Причину від'їзду можна знайти у листах артиста одному з близьких друзів по харківському театру - Миколі Бориченку. У одному з листів він пише: «Вже майже рік не знімаюся. Не хочу. Відмовився від 9 сценаріїв. Не хочу брати участь у брехливих і антихудожніх речах...». Це правда - за період з 1966 по 1971 рік Биков не знявся в жодному фільмі.

Давньою мрією Бикова була постановка картини про героїзм льотчиків в роки війни. Любов до людей цієї професії жила в нім постійно. У співдружності зі сценаристами Євгеном Онопрієнко і Олександром Сацьким був написаний сценарій майбутнього фільму «В бій ідуть лише «старі». Проте ставити картину довго не давали, вважаючи її не надто героїчною. Щоб довести зворотне, Леонід почав «обкатувати» сценарій на сцені. Читання ним окремих шматків сценарію в найрізноманітніших містах Радянського Союзу викликало у слухачів таке захоплення, що ніяких сумнівів в правильності створеного твору у авторів не виникало. Проте, «відповідальні особи» продовжували встромляти палки в колеса...

Биков хотів зняти фільм на кольорову плівку «Кодак» американського виробництва, яка відповідала високим вимогам до передачі кольору, на відміну від низькоякісних радянських кіноплівок «Свема» або «Тасма». У такому випадку, для кінострічки про співаючу ескадрилью був би відкритий шлях до показу за кордоном. Після відмови у фінансуванні, режисер вирішив знімати стрічку на чорно-білу плівку, зробивши «вкраплення» з хронікально-документальних епізодів Великої Вітчизняної війни, знятих військовими операторами. Це додало фільму потрясної реалістичності.

В ході роботи над сценарієм Леоніду Бикову і його співавторам Євгену Онопрієнко і Олександр Сацькому довелося поговорити з багатьма льотчиками-фронтовиками, серед яких були і тричі Герої Радянського Союзу І. Кожедуб та О. Покришкін. Так з'явилося у фільмі прізвище маестро - Титаренко, яке дуже полюбилася виконавцеві цієї ролі Бикову. Це пам'ять про Дмитра Титоренко - легендарного льотчика, напарника І. Кожедуба, з яким вони знищили в 45-му німецького аса Курта Ланге. Гвардії майор Д. Титоренко від першого до останнього дня війни на фронті, у складі 176-го гвардійського винищувального, саме він відкрив бойовий рахунок полку, за що і нагороджений орденом Червоного Прапора ще на початку липня 1941 року, в першому сталінському указі, коли нагороди отримували одиниці з найкращих. Биков змінив тільки одну літеру в прізвищі та ім'я, зробивши Титаренко Олексієм. Так само з'явився у фільмі і льотчик Вано - на згадку про фронтового друга І Кожедуба відважного грузинського хлопця Вано Габунія, який загинув під час тарану німецького винищувача...

Ветерани особливого окремого 434-го винищувального полку переконливо доводили, що епізод з фільму, коли маестро Титаренко повертається в полк після бою не на літаку, а на коні – «махнув не дивлячись!» - узятий з реального життя: під Сталінградом був збитий і повернувся вночі на коні льотчик з їх полку Олександр Александров. Так само ветерани 1-ої гвардійської авіадивізії розповідали, що коли у фільмі показують, як Титаренко виявляє замасковані під копицями з сіном німецькі танки, то мається на увазі їх бойовий товариш і командир Герой Радянського Союзу гвардії майор Степан Прутков. Але найбільші дебати викликав епізод з трофейним «мессершміттом», на якому Титаренко літав на розвідку, що закінчилася, як всі пам'ятають, смачною колотнечею з піхотинцями на передовій.

Подібний випадок був, як виявилось, далеко не єдиним. Наші льотчики, як, до речі, і німецькі, часто використовували для розвідувальних польотів трофейні літаки. Була навіть створена «спецгрупа Олександра Покришкіна» на трьох «мессерах» для польотів ворожими тилами. Під час повернення із завдання у одного з Me-109 відмовив мотор. Льотчикові все ж таки вдалося дотягнути до нашої передової і впасти біля самих окопів. Його з криками «А, фріц, попався!» відразу ж оточили піхотинці і, не дивлячись на те, що капітан кричав їм по-російськи, стусанів йому дісталось. І вже зовсім анекдотична ситуація була у льотчика-винищувача Льва Радігера, який, сівши на вимушену посадку і вирішивши, що потрапив на німецьку територію, користуючись тим, що досконало знав німецьку, почав було на ній «шпрехати» із солдатами, що набігли. І лише коли нещасний Льова завив на всю округу благим матом, від нього відступилися і перестали бити.

Сценарій фільму довго не затверджували. Чиновникам від кіно він здавався то негероїчним, то неправдоподібним, то наївним. Вагоме слово «за» сказали льотчики-фронтовики, ветерани 5-го гвардійського полку. Але й після затвердження сценарію труднощів менше не стало. Змінювалися директори картини, приходили та йшли актори. Величезної праці коштувало Бикову затвердити на роль авіамеханіка Макарича комедійного актора Олексія Смирнова. Роль Макарича Леонід Биков писав під свого старшого товариша Олексія Смирнова, з яким його поєднувала давня дружба ще з часів спільної роботи на «Ленфільмі». Однак затверджувати Смирнова на роль бойового побратима Бикова - Титаренка чиновники не хотіли – «Надто тупий вираз обличчя у актора», - вважали чинуші від радянської культури. І це було сказано про учасника й інваліда Великої Вітчизняної війни, полкового розвідника, повного кавалера бойового ордена «Слави»... «Залізобетонні» кінематографічні цензори пішли назад лише після того, як Биков розповів їм, що актор з «дурним обличчям» - справжній герой Великої Вітчизняної. Тоді як актори-льотчики на екрані гордо дзвенять реквізитними бутафорськими нагородами, лейтенант у відставці Смирнов зміг одягти свої заслужені ордени Слави II і III ступеня, Червоної Зірки і медалі «За відвагу», «За бойові заслуги». Але увесь фільм Макарич, який полюбився глядачеві, так і проходив в непоказному чорному комбінезоні...

Доволі довго Биков «пробивав» у Держкіно фільм про військових льотчиків. А коли нарешті дістав дозвіл, то з'ясувалося: бюджет картини настільки мізерний, що давав змогу оплатити зйомки тільки одного літака. Биков поїхав до Москви і зустрівся з маршалом авіації Олександром Покришкіним. Герой Радянського Союзу спокійно вислухав і попросив залишити йому сценарій на декілька днів. Але того ж вечора Покришкін зателефонував Бикову. Він був зворушений і сказав, що надасть усю необхідну для зйомок техніку. Картину «У бій ідуть одні «старі» здавали напередодні нового 1974 року. На перегляді комісії Держкіно був присутній і сам Покришкін. І коли в залі ввімкнули світло – усі побачили, що уславлений льотчик витирає сльози. У рік прем'єри 1974 цю кінострічку переглянули більше 44 мільйонів глядачів, забезпечивши картині четверте місце в прокаті, що стало несподіваним не тільки для кінокритиків і кіноначальства, а й для сценаристів фільма. Ця картина у тому ж таки 1974 році була нагороджена Срібною медаллю імені Олександра Довженка «За произведение на героико – патриотическую тему». На Всесоюзному фестивалі в Баку фільм отримав приз похвали, хоча міг би отримати головний приз.

Справа в тому, що на фестивалі демонстрували фільм Василя Шукшина «Калина красная», який викликав хвилю неприйняття зі сторони чиновників. Та Леонід Биков відмовився від головного призу, віддавши належне Шукшину, назвавши його фільм «Калина красная» справжнім проривом в заборонену зону, про що раніше й думати не дозволялося. Роль «Маестро» у виконанні Леоніда Бикова була визнана найкращою. За цю роль Леонід Федорович отримав звання Народного артиста УРСР.

Биков став народним артистом України і, окрилений успіхом, почав працювати над новою стрічкою про війну під назвою «Ати-бати, йшли солдати». Коли зйомки батальних сцен було закінчено, виявилося, що все писали на браковану плівку. Кіностудія вимагала виконати план, а військові не давали можливості перезняти. Биков боявся, що зйомки зупинять або ж його картину віддадуть іншому режисерові. І він вирушає до Москви – на прийом до міністра оборони Гречка. Проблема було розв’язано, проте історія з бракованою плівкою коштувала Бикову першого інфаркту. Фільм «Ати-бати, йшли солдати», заснований на реальних подіях, просто не міг залишити глядача байдужим. Леоніду Бикову присудили Державну премію ім.Шевченка. Але режисер не зміг бути на врученні – в нього стався другий інфаркт. І тоді перший секретар ЦК КПУ Володимир Щербицький, який шанував авторський талант Бикова, дав розпорядження відвезти нагороду прямо в лікарню. Останньою незавершеною кінокартиною була комедія «Прибулець 73». У фільмі Биков мав зіграти дві ролі – тракториста Тикіна і його двійника – інопланетянина Глоуса. Стрічка «Прибулець» стала основою для фільму «Зіркове відрядження», знятого у 1982 році режисером Борисом Івченком.

За 3 роки перед смертю, після перенесеного інфаркту, Леонід Федорович написав листа з проханнями про проведення його похорону. Адресовано лист було Миколі Мащенку та Івану Миколайчуку.

«Жодних оркестрів, Будинку кіно і надгробних промов, бо я встану і піду - вийде конфуз. Нехай хтось один скаже слово «прощай», і все. Не треба цирку, який називають почестями. Хай хлопці заспівають «Журавлі», «Сірьожку з Малої Бронної...», «Бери шинель» і «Цей День Перемоги». І все. Вони не відмовлять. А потім нехай 2-га ескадрилья вріже «Смуглянку» від початку й до кінця... Ви помітили, що режисер я не за дипломом, а за покликом? Навіть власний похорон режисирую. Спасибі й прощайте».

У віці майже 50 років Леонід Биков трагічно загинув в автокатастрофі. Аварія сталася на трасі Мінськ – Київ неподалік від населеного пункту Димер 11 квітня 1979 року приблизно о 16 годині 30 хвилин. На своєму автомобілі Биков повертався з дачі у Страхоліссі Чорнобильського району, куди їздив, щоб перевірити, чи не затопило будиночок дощами і талою водою. Попереду режисера зі швидкістю близько 20 кілометрів на годину по трасі рухався трактор «Білорусь», який Биков вирішив об'їхати. Однак в процесі обгону на зустрічній смузі виявилася вантажівка (ГАЗ-53). Для уникнення лобового зіткнення режисер вивернув кермо в сторону, після чого на повній швидкості врізався у вантажівку. Водій вантажівки в подіях, що швидко розвивалися, навіть збагнути нічого встиг, в результаті ГАЗ-53 протягнув «Волгу» режисера вперед перед собою ще на десяток метрів.

У Леоніда Бикова залишилися дружина Тамара, яка через хворобу стала інвалідом. Подружжя мало двоє дітей: Мар'яну і Олесь. Із дружиною Тамарою Костянтинівною Кравченко режисер познайомився під час навчання в Харківському театральному інституті. Вона теж стала актрисою. Довкола сімейного життя Леоніда Бикова чуток не менше, ніж довкола його смерті. То пишуть, що його дружина виявилася психічно нездоровою людиною і Леонід Федорович усе життя змушений був за нею доглядати. То колишній заввідділу з ідеології ЦК компартії України розповідає в пресі, що допомагав Бикову врятувати сина від в'язниці... Коли Олесю було 19 років друзі попросили його покатати на батьковій "Волзі". Зупинили авто біля ювелірного магазину й попросили зачекати. Через п'ять хвилин вибігли з дверей і наказали хлопцеві щодуху мчати. Вони пограбували ювелірний магазин. Хтось із випадкових перехожих запам'ятав номер машини... До вечора всіх затримали. Коли Леонід Биков дізнався про сина, у нього стався третій інфаркт. Нападників ув'язнили до 15 років. Олесь отримав рік «психушки».

Через сина влада намагалася тиснути на режисера. Олесь мріяв служити у повітряно-десантних військах. Але коли настав час служити в лавах збройних сил, Олеся призначили водієм до якогось київського генерала. Леонід Федорович, використовуючи свої зв'язки з військовими, домігся переведення сина до десантного підрозділу, але тут Олеся визнають психічно хворим і зачиняють у психіатричній лікарні. Московські друзі батька – Михайло Ульянов і Станіслав Ростоцький домагалися проведення психічної експертизи в Центральному госпіталі МО СРСР, але Олеся не випустили з Києва...

«Мій біль, моя совість, моя провина - Лесь. Допоможіть йому повірити в людей. На нього звалилося стільки горя, що вистачило б на цілий народ...» - написав Биков у своєму заповіті. Саме повернути сину віру у людей намагався Леонід Биков, - після всіх тих кіл пекла, через які довелося пройти Олесю. Вже пізніше, через кілька років після смерті батька, Олесь нелегально перетнув кордон СРСР - по дорозі у Львів зістрибнув з потяга й переплив річку Тису - і більше на батьківщину не повертався. Він дістався Австрії, де домігся проведення незалежної психіатричної експертизи, яка визнала його абсолютно здоровим. З 1991 року Олесь Леонідович проживає в Канаді, працює будівельником, виховує чотирьох дітей...

Увічнення пам'яті Леоніда Бикова:

- у 1982 році режисером Леонідом Осикою на кіностудії ім. Довженка знято фільм «**Которого любили все**», присвячений Бикову;
- у 1994 році одній з малих планет Міжнародним астрономічним союзом присвоєно ім'я Леоніда Бикова (**4682 Биков** (4682 Вуков) — астероїд головного поясу, відкритий 27 вересня 1973 року);
- у 2002 році в Краматорську встановлено бронзовий бюст актора. Автор пам'ятника – скульптор Сергій Гонтар;
- на честь Леоніда Федоровича названі вулиці в Краматорську, Сумах, Кургані і бульвар в Києві;
- на місці загибелі Бикова встановлено пам'ятний знак. Очевидці аварії запевняють, що знак встановлено на відстані близько 400 метрів від місця події;
- панно на честь Бикова намальовано на одному з будинків Харкова;
- на будинку в Харкові, де з 1951 по 1960 рік проживав Биков, встановлено меморіальну дошку.

- У 2016 році в селі Шестовиця, що на Чернігівщині, в День українського кіно, на фасаді будинку культури відкрили меморіальну дошку відомому кіноакторові і режисерові, народному артисту України Леоніду Бикову.
- У 2018 році в Сумах встановили пам'ятний знак Леоніду Федоровичу на розі вулиць Ремісничої і Леоніда Бикова.
- «Маестро» - такі позивні має екіпаж в українських військово-повітряних силах.
- У 1998 році наказом головному ВПС України одному з бойових літаків авіаційного крила, яким командує полковник Валерій Ємець, було присвоєно ім'я Леоніда Бикова. Зараз це ім'я носить бойовий винищувач МіГ-29 з авіаційного з'єднання, що базується у Василькові.
- У 2001 році на Дніпровських схилах поруч з Парком Слави і Аскольдовою могилою було встановлено пам'ятник військовим льотчикам. На фрагменті літака втомлено сидить командир ескадрильї Олексій Титаренко – Леонід Биков... На крилі під листочком приховався коник-стрибунець – «Кузнєчик», роль якого режисер списав із себе, і якому вдалося піднятися в небо на бойовому винищувачеві, на відміну від самого режисера...

“Є люди, поруч з якими
– прекрасно, люди, які
випромінюють якусь
добру енергію розуму і
серця... Льоня любив
людей більше, ніж себе.
Він був добрим,
розумним, веселим.
Такі не вмирають...”

С. Ростоцький.

Запрошуємо ознайомитися з матеріалами про Леоніда Бикова у фондах НТБ

- ❖ Брюховецька, Л. «Во избежание непредусмотренной камерности...», або Як виправляли і забороняли фільми Леоніда Бикова [Текст] / Л. Брюховецька. - Стаття періодики // Кіно-Театр. - 2009. - № 5. - С. 29-34.
- ❖ Брюховецька, Л. Ефект Леоніда Бикова [Текст] / Л. Брюховецька. - Стаття періодики // Кіно-театр. - 1999. - № 2. - С. 37-38.
- ❖ Іванченко, К. Україна в героїчних комедіях Леоніда Бикова [Текст] : (до 45-річчя фільму й 90-річчя кіностудії ім. О. Довженка) / Ксенія Іванченко. - Стаття періодики // Кіно-театр. - 2018. - № 4. - С. 27-28.
- ❖ Кочевська, Л. Незабутній "Маестро" : [Леонід Федорович Биков] [Текст] / Л. Кочевська. - Стаття періодики // Кіно-Театр. - 2008. - № 2. - С. 23-26.
- ❖ Шелест, В. Леонид Быков: работа сердцем [Текст] / В. Шелест.- Стаття періодики // Личности.-2014.-№6.- С.6-23.
- ❖ Яремчук, А. Леонід Биков. Життя на спротив [Текст] / А. Яремчук. - Стаття періодики // Українська культура. - 2007. - № 6. - С. 7.

ВИКОРИСТАНІ ЕЛЕКТРОННІ ДЖЕРЕЛА

- ❖ **ЛЕОНІД БИКОВ – ЗАГАДКА ЗАКОХАНОГО У НЕБО** [Електронний ресурс] // Файні новини : веб-сайт. – Режим доступа : <http://finenews.info/kulturne-nadbannya/kino/item/27662-leonid-bykov-zahadka-zakokhanoho-u-nebo> (дата звернення: 12.11.18). – Назва з екрану.
- ❖ **Таємниці життя і смерті Леоніда Бикова** [Електронний ресурс] / В. Герей // На скрижалях : веб-сайт. – Режим доступа : <http://naskryzhalyah.blogspot.com/2016/12/blog-post.html> (дата звернення: 13.11.18). – Назва з екрану.
- ❖ **Биков Леонід Федорович** [Електронний ресурс] // Герої України : веб-сайт. – Режим доступа : <http://heroes.profi-forex.org/ua/bikov-leonid-fedorovich> (дата звернення: 20.11.18). – Назва з екрану.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ.

Автор ідеї віртуальної виставки зав. відділом
обслуговування СГЛ Савчук Т.С.